

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการสำรวจและศึกษาสัณฐานวิทยาของพืชวงศ์กล้วยไม้แต่ละชนิดในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว แหล่งศึกษารมรชาติ และบริเวณแหล่งเรียนรู้ชาวดึกดำบรรพ์ของอุทยานแห่งชาติภูเวียง จังหวัดขอนแก่น พบว่านิเวศวิทยาบริเวณที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นป่าเต็งรัง ซึ่งบางบริเวณเป็นลานหินโล่งแจ้ง ต้นไม้ส่วนใหญ่มีขนาดเล็กเนื่องดินไม่ค่อยสมบูรณ์มีหินมาก สำหรับบริเวณที่มีหินน้อย บริเวณที่ราบ หรือใกล้ลำธารส่วนใหญ่เป็นป่าเบญจพรรณ จากการศึกษากกล้วยไม้ทั้งหมด 30 ชนิด เป็นกล้วยไม้ดินและกล้วยไม้อิงอาศัยอย่างละ 15 ชนิด จำแนกระดับวงศ์ย่อย ระดับสกุล และระบุนชนิด ได้ 4 วงศ์ย่อย 17 สกุล และ 29 ชนิด ตามลำดับ ไม่สามารถระบุนชนิดได้ 1 ชนิด สามารถสร้างรูปวิธานสำหรับระบุนชนิดพืชที่สำรวจพบได้ดังนี้

รูปวิธานระบุนชนิด (Key to species) ของกล้วยไม้ที่ศึกษา

1. กล้วยไม้ดิน 2
1. กล้วยไม้อิงอาศัย 3
2. มีลำต้นเหนือดิน 4
2. ไม่มีลำต้นที่แท้จริงอยู่เหนือดิน ถ้ามีจะมีขนาดเล็ก สั้นไม่เห็นชัดเจน หรือเป็นลำต้น -
สะสมอาหาร 5
3. ลำต้นเจริญทางด้านข้าง ส่วนใหญ่มีลำลูกกล้วยหรือลำต้นสะสมอาหารรูปร่างค่อนข้าง -
กลมหรือรี เป็นแท่งหรือเป็นเส้นยาว 6
3. ลำต้นเจริญด้านปลายยอด ไม่มีลำลูกกล้วย 7
4. ลำต้นแข็ง ไม่มีลำต้นหรือรากสะสมอาหารใต้ดิน 8
4. ลำต้นอ่อน อวบน้ำ มีรากหรือลำต้นสะสมอาหารใต้ดิน 9
5. มีลำต้นหรือหัวสะสมอาหารใต้ดิน 10
5. ไม่มีมีลำต้นหรือหัวสะสมอาหารใต้ดิน 11
6. ลำลูกกล้วยเกิดบนลำต้นที่ทอดนอนกับพื้น แต่ละอันเกิดห่างกัน 12
6. ลำลูกกล้วยหรือลำต้นเกิดชิดกันเป็นกอ 13
7. ใบรูปร่างเป็นแผ่นแบนหรือพับกลางตามยาวเป็นรูปตัวอักษรวี “V” 14
7. ใบรูปร่างเป็นแท่งกลมหรือมีรูปร่างคล้ายเป็นเส้นกลม 15

8. ดอกขนาดใหญ่ สีชมพู เมื่อบานเต็มที่มีความกว้างมากกว่า 2 เซนติเมตร กลีบปากอยู่
ด้านล่างของดอก ..... 2. *Arundina graminifolia*
8. ดอกมีขนาดเล็ก สีขาว เมื่อบานเต็มที่มีความกว้างน้อยกว่า 2 เซนติเมตร กลีบปากอยู่
ด้านบนของดอก ..... 28. *Tropida curculigoides*
9. ดอกสีขาว กลีบปากไม่มีเดือยที่โคนกลีบ ..... 21. *Habenaria malintana*
9. ดอกสีขาวหรือสีขาวอมม่วงคล้ำ กลีบปากมีเดือยที่โคนกลีบ 16
10. ใบรูปหัวใจ มี 1 ใบ 17
10. ใบรูปรี หรือรูปแถบ มีมากกว่า 1 ใบ 18
11. มีลำต้นสะสมอาหารอยู่เหนือดิน มีขนาดเล็กถูกหุ้มด้วยกาบใบ .. 7. *Cymbidium ensifolium*
11. ไม่มีลำต้นสะสมอาหารอยู่เหนือดิน มีลำต้นสั้น ใบอวบน้ำ ..... 13. *Doritis pulcherrima*
12. ลำลูกกล้วยมีใบ 1 ใบ ดอกเดี่ยว ..... 3. *Bulbophyllum affine*
12. ลำลูกกล้วยมีใบ 2-4 ใบ ดอกช่อแบบช่อกระจະ ..... 4. *Eria tomentosa*
13. ใบรูปแถบ ดอกมีเส้าเกสรที่ไม่มีคาง ..... 7. *Cymbidium aloifolium*
13. ใบรูปรีหรือรูปไข่ ดอกมีเส้าเกสรที่มีคาง 19
14. ใบรูปแถบแบน กว้างน้อยกว่า 1.5 เซนติเมตร ปลายใบเรียวแหลม .....
..... 6. *Cleisostoma subulatum*
14. ใบกว้างมากกว่า 1.5 เซนติเมตร ถ้ากว้างน้อยกว่า 1.5 เซนติเมตร ใบจะพับกลางตามยาว
เป็นร่องลึก ปลายใบหยักเว้า 20
15. ใบเป็นแท่งกลม มีลำต้นชัดเจน 21
15. ใบเป็นแผ่นพับห่อเข้าหากันคล้ายเป็นเส้นกลม ลำต้นสั้นหรือไม่มี ..... 27. *Sidenfadenia mitrata*
16. กลีบปากปลายแยกเป็นสามแฉก 22
16. กลีบปากรูปขอบขนาน ปลายกลีบไม่แยกเป็นแฉก ..... 20. *Habenaria hosseusii*
17. ใบยาว 6-8 เซนติเมตร ก้านใบยาว 8-15 เซนติเมตร ดอกออกเป็นช่อแบบช่อกระจະ
สีเขียวจาง ..... 24. *Nervilia aragoana*
17. ใบยาว 4-5 เซนติเมตร ก้านใบสั้นแผ่นใบแผ่ราบกับพื้นดิน ดอกเดี่ยว สีขาว กลีบปาก
สีชมพูอมม่วง ..... 25. *Nervilia crocifomis*
18. ลำต้นสะสมอาหารอยู่ใต้ดิน ใบรูปรี 23
18. ลำต้นสะสมอาหารอยู่เหนือดินหรือมีบางส่วนโผล่เหนือดิน ใบรูปแถบ 24
19. ลำต้นหรือลำลูกกล้วยแต่ละอันอวบน้ำ เป็นแท่งทรงกระบอกหรือเป็นเส้น 25

19. ลำต้นแข็งไม่สะสมอาหาร ส่วนใหญ่ถูกหุ้มด้วยใบที่แข็ง ..... 9. *Dendrobium acinaciforme*
20. เตี้ยของกลีบปากมีผนังกัน เส้นเกสรมีจะงอยยื่นลงมา ..... 26. *Sarcoglyphis mirabilis*
20. เตี้ยของกลีบปากไม่มีผนังกันภายในเตี้ย เส้นเกสรไม่มีจะงอย 26
21. ใบโค้งลงหาโคนต้น กลีบปากสีม่วงอมชมพู ..... 4. *Cleisostoma areitinum*
21. ใบเป็นเส้นตรงไม่โค้งลงหาโคนต้น กลีบปากสีขาว .... 5. *Cleisostoma fuerstenbergianum*
22. ใบรูปรีหรือรูปไข่ แฉกด้านข้างทั้งสองความกว้างมากกว่าสองเท่าของแฉกกลางที่อยู่
ปลายกลีบปาก ..... 19. *Habenaria dentata*
22. ใบรูปหอก แฉกของกลีบปากทั้งสามมีความกว้างใกล้เคียงกัน ... 22 *Habenaria rostellifera*
23. มีใบ 2 ใบ คู่ร่วมกับพื้น ช่อดอกเกิดที่ปลายยอด ..... 23. *Liparis sutepensis*
23. มีใบมากกว่า 2 ใบ สูงเหนือผิวดิน ช่อดอกเกิดที่โคนต้น 27
24. กลีบปากสีเขียวปนสีน้ำตาลคล้ำ บนกลีบมีสันตามยาว ขอบกลีบหยักเป็นคลื่น .....
..... 15. *Eulophia andamanensis*
24. กลีบปากสีชมพู บนกลีบมีขนคล้ายแปรง ขอบกลีบเรียบ ..... 16. *Eulophia graminea*
25. ลำต้นหรือลำลูกกล้วยเป็นเส้นยาว ห้อยลง ดอกออกตามข้อ ช่อละ 1-2 ดอก กลีบปาก
สีครีม มีขนละเอียด ..... 10. *Dendrobium aphyllum*
25. ลำต้นหรือลำลูกกล้วยเป็นแท่งทรงกระบอก ตั้งขึ้น แต่ละช่อมีมากกว่า 3 ดอก 28
26. ช่อดอกห้อยลง กลีบปากมีคางยาวชัดเจน โคนปากมีเดือยขึ้นมาด้านหน้าของดอก .....
..... 1. *Aerides falcata*
26. ช่อดอกตั้งขึ้น กลีบปากมีคางสั้นไม่ชัดเจน เดือยชี้ลงด้านล่างหรือด้านหลัง 29
27. ช่อดอกตั้งตรง ดอกสีม่วงแดง ..... 17. *Eulophia macrobulbon*
27. ช่อดอกโค้งลงหาพื้น ดอกสีขาว ..... 18. *Geodorum sp.*
28. ลำต้นหรือลำลูกกล้วยยาวน้อยกว่า 20 เซนติเมตร ปลายกลีบปากหยักเป็นเส้นปลายมน
..... 11. *Dendrobium delacourii*
28. ลำต้นหรือลำลูกกล้วยยาวมากกว่า 20 เซนติเมตร ปลายกลีบปากมน มีขนละเอียด .....
..... 12. *Dendrobium pulchellum*
29. ดอกสีขาว ปลายปากไม่แยกเป็นแฉก ..... 29. *Vanda lilacina*
29. ดอกสีน้ำตาลอ่อนหรือน้ำตาลอมแดง ปลายกลีบปากแยกเป็นสองแฉก 30. *Vanda liouvillei*

1. กุหลาบกระเป่าเปิด

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Aerides falcata* Lindl.

วงศ์ย่อย Vandoideae

ลักษณะทั่วไป กล้วยไม้อิงอาศัย ลำต้นอาศัยเจริญด้านปลายยอด ใบเรียงแบบสลับ รูปแถบ กว้าง 2-3 เซนติเมตร ยาว 15-30 เซนติเมตร สีเขียว ขอบเรียบ ปลายใบมนหรือเว้าตรงกลางเล็กน้อย ช่อดอกแบบช่อกระจุก ห้อยลง เกิดที่ข้างลำต้น ยาว 20-40 เซนติเมตร มี 15-25 ดอกต่อช่อ ดอกกว้างประมาณ 2.5 เซนติเมตร สีครีมมีจุดสีชมพูบริเวณปลายกลีบ กลีบปากสีขาวปลายกลีบสีชมพู โคนกลีบมีคางและเดือยสั้นๆ ชี้ไปด้านหน้าของดอก

นิเวศวิทยา ป่าเต็งรัง

ฤดูออกดอก มีนาคม-เมษายน

2. ยี่โถปีนัง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Arundina graminifolia* (D.Don) Hochr.

วงศ์ย่อย Epidendroideae

ลักษณะทั่วไป กล้วยไม้ดิน ลำต้นเจริญด้านข้าง ลำต้นเหนือดินแข็ง ไม่มีอวัยวะสะสมอาหารได้ ดิน สูง 20-60 เซนติเมตร ใบเรียงแบบสลับ รูปแถบหรือใบหอก กว้าง 1.5-2 เซนติเมตร ยาว 10-25 เซนติเมตร ขอบใบเรียบ ปลายใบเรียวแหลม ช่อดอกแบบช่อกระจุก ตั้งขึ้น เกิดที่ปลายลำต้น ยาว 10-20 เซนติเมตร มี 1-3 ดอกต่อช่อ ดอกกว้างประมาณ 4 เซนติเมตร สีขาวอมม่วงหรือสีม่วง กลีบปากสีชมพูอมม่วง

นิเวศวิทยา ป่าเต็งรังบริเวณที่โล่งแจ้ง

ฤดูออกดอก กรกฎาคม-กันยายน

ภาพที่ 2. กุหลาบกระเป๋าบืด (*Aerides fulcata* Lindl.)

ภาพที่ 3. ชีโถปิ้ง (*Arundina graminifolia* (D. Don) Hochr.)

3. สิงโตงาม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Bulbophyllum affine* Lindl.

วงศ์ย่อย Epidendroideae

ลักษณะทั่วไป กล้วยไม้อิงอาศัย ลำต้นเจริญด้านข้าง ลำลูกกล้วยรูปไข่หรือทรงกระบอก มีสีเขียวอ่อน กว้าง 1-1.5 เซนติเมตร สูง 2-3 เซนติเมตร เกิดบนลำต้นที่ทอดขนานกับพื้น แต่ละอันห่างกัน 1.5 - 2 เซนติเมตร มีใบ 1 ใบที่ปลาย ใบรูปรี กว้าง 1.7-2 เซนติเมตร ยาว 10-12 เซนติเมตร หนาแข็ง ขอบเรียบปลายมน สีเขียว ดอกเดี่ยว เกิดที่โคนลำลูกกล้วย กว้าง 2.5 เซนติเมตร สีครีมลายสีน้ำตาลแดง เข้ม กลีบปากสีเหลืองส้ม

นิเวศวิทยา เจริญพรณและป่าเต็งรัง

ฤดูออกดอก เมษายน - มิถุนายน

4. เอื้องเขาพะยะ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cleisostoma areitinum* (Rchb. f.) Garay

วงศ์ย่อย Vandoideae

ลักษณะทั่วไป กล้วยไม้อิงอาศัยเจริญด้านปลาย ใบเรียงแบบสลับ มีรูปร่างเป็นแท่งกลม โค้งลงเล็กน้อย มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.3-0.4 เซนติเมตร ยาว 3-6 เซนติเมตร ปลายมนหรือแหลม สีเขียวหม่น ช่อดอกแบบกระจัง ออกที่ข้างลำต้น ห้อยลง ยาว 8-12 เซนติเมตร มี 10-20 ดอกต่อช่อ ดอกกว้าง 6 มิลลิเมตร กลีบเลี้ยงและกลีบดอกคู่ข้างสีครีม กลีบปากมีเดือย สีชมพูอ่อน

นิเวศวิทยา ป่าเต็งรัง

ฤดูออกดอก เมษายน-พฤษภาคม

ภาพที่ 4. สิงโตงาม (*Bulbophyllum affine* Lindl.)

ภาพที่ 5. เอื้องเขาแพะ (*Cleisostoma areitinum* (Rehb. f.) Garay)

5. ก้างปลา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cleisostoma fuerstenbergianum* Krzl.

วงศ์ย่อย Vandoideae

ลักษณะทั่วไป กล้วยไม้อิงอาศัยเจริญด้านปลาย ลำต้นสีเขียว เส้นผ่านศูนย์กลาง 5-8 มิลลิเมตร. ใบ เรียงแบบสลับ รูปร่างทรงกระบอกเป็นแท่งยาวตรง เส้นผ่านศูนย์กลาง ประมาณ 8 มิลลิเมตร ยาว 10-15 เซนติเมตร สีเขียว ปลายแหลม ช่อดอกแบบ กระจะ เกิดตามข้อของลำต้น ห้อยลง ยาว 7-15 เซนติเมตร มี 10-25 ดอกต่อช่อ ดอก กว้างประมาณ 1 เซนติเมตร สีน้ำตาลคล้ำ กลีบปากมีเดือย สีขาว โคน กลีบและเส้นกสรสีเหลือง

นิเวศวิทยา ป่าเบญจพรรณ ป่าสน ป่าเต็งรัง

ฤดูออกดอก พฤศจิกายน-มกราคม

6. เอื้องใบแก้ว

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cleisostoma subulatum* Blume

วงศ์ย่อย Vandoideae

ลักษณะทั่วไป กล้วยไม้อิงอาศัย เจริญด้านปลายยอด ใบเรียงแบบสลับ รูปขอบขนาน กว้าง 0.8-1.2 เซนติเมตร ยาว 15-25 เซนติเมตร หนา ขอบเรียบ ปลายใบเรียวแหลม ช่อดอกแบบช่อกระจะ ห้อยลง ออกที่ด้านข้างลำต้น ยาว 7-10 เซนติเมตร มี 15-25 ดอกต่อช่อ ดอกกว้างประมาณ 1.5 เซนติเมตร สีเหลืองอมน้ำตาลมีลาย สีน้ำตาลพาดตามยาว กลีบปากมีเดือย สีม่วง

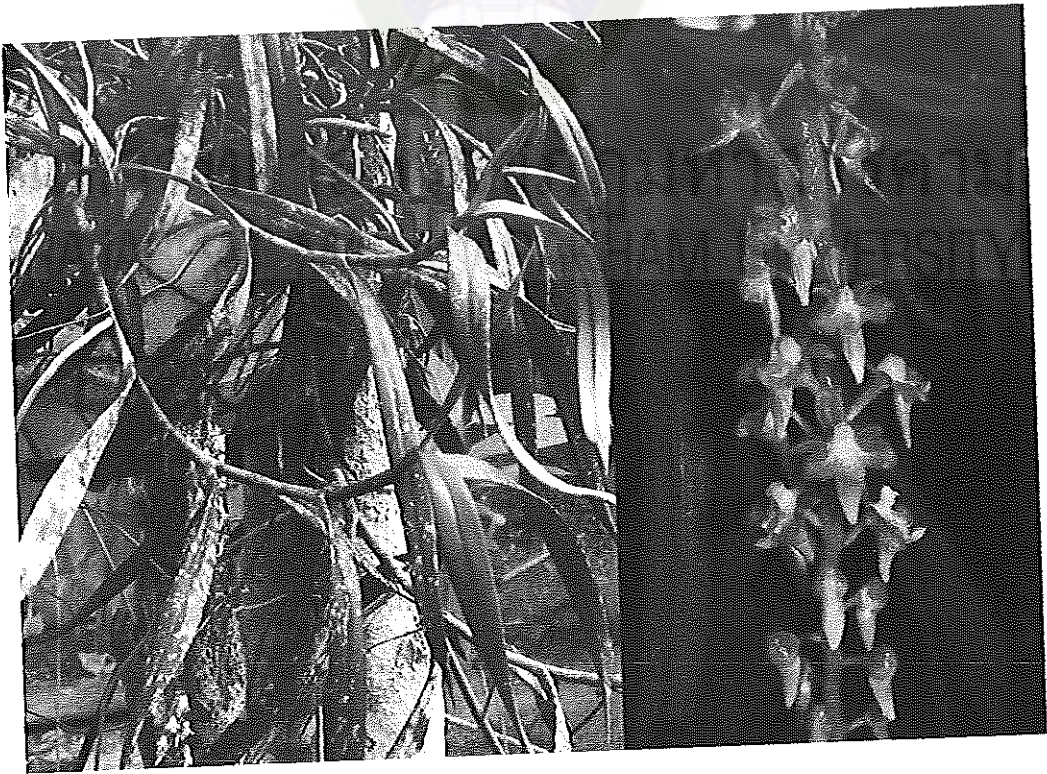
นิเวศวิทยา ป่าเบญจพรรณขึ้นตามลำห้วย

ฤดูออกดอก พฤษภาคม

ภาพที่ 6. ก้างปลา (*Cleisostoma fuerstenbergianum* Krzl.)

ภาพที่ 7. เอื้องใบกึ่ง (*Cleisostoma subulatum* Blume)

7. กระระร่อน

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cymbidium aloifolium* (L.) Sw.

วงศ์ย่อย Vandoideae

ลักษณะทั่วไป กล้วยไม่มีอิงอาศัย ลำต้นเจริญด้านข้าง ลำลูกกล้วยรูปรี ใบเรียงแบบสลับ รูปแถบ กว้าง 2-2.5 เซนติเมตร ยาว 25-50 เซนติเมตร ปลายหยัก มี 3-4 ใบหนาและแข็ง ช่อดอกแบบช่อกระจະ ห้อยลง ออกที่ด้านข้างลำลูกกล้วย ยาว 40-60 เซนติเมตร มี 20-40 ดอกต่อช่อ ดอกกว้างประมาณ 3 เซนติเมตร สีแดงคล้ำ ขอบสีครีมกลีบปากมีหูรูปสามเหลี่ยมตั้งชัน โคนกลีบมีสันสองสัน ไม่มีคางและเดือย

นิเวศวิทยา ป่าก่อผสมสน ป่าเบญจพรรณ

ฤดูออกดอก เมษายน-พฤษภาคม

8. จุหัดัน

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cymbidium ensifolium* (L.) Sw.

วงศ์ย่อย Vandoideae

ลักษณะทั่วไป กล้วยไม่มีดินเจริญด้านข้าง ลำต้นสะสมอาหารแบบเผือกมีขนาดเล็กรูปรีถูกหุ้มไว้โดยกาบใบ เกิดชิดกัน แต่ละลำมีประมาณ 4-6 ใบ ใบรูปแถบ กว้าง 1.8-2.5 เซนติเมตร ยาว 30-70 เซนติเมตร ขอบเรียบ ปลายแหลม สีเขียว เรียงแบบสลับ เกิดชิดกัน ช่อดอกแบบกระจະ ตั้งขึ้น เกิดที่โคนลำลูกกล้วย ยาว 30-50 เซนติเมตร มี 8-15 ดอกต่อช่อ ดอกกว้าง 4-4.5 เซนติเมตร สีครีมมีลายสีม่วงแดงเป็นเส้นตามยาว กลีบปากสีครีม มีจุดสีม่วงแดง ขอบกลีบปีกตั้งชัน ไม่มีคางและเดือย

นิเวศวิทยา ป่าเบญจพรรณ

ฤดูออกดอก กันยายน-ตุลาคม

ภาพที่ 8. กะเรกะร่อน (*Cymbidium aloifolium* (L.) Sw.)

ภาพที่ 9. จุหลิน (*Cymbidium ensifolium* (L.) Sw.)

9. เอื้องยอดสร้อย

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Dendrobium acinaciforme* Roxb.

วงศ์ย่อย Epidendroideae

ลักษณะทั่วไป กล้วยไม้อิงอาศัย เจริญด้านข้าง ลำต้นแข็ง ยาว 20-35 เซนติเมตร เกิดซีกกัน ใบเรียงแบบสลับ รูปใบหอก กว้าง 0.5-0.8 เซนติเมตร ยาว 3-5 เซนติเมตร สีเขียวแกมม่วงแดงหรือสีม่วงแดง ขอบเรียบ ปลายแหลม แบนเรียงระนาบเดียวกันตลอดลำต้น ช่อดอกแบบกระจจะ ตั้งขึ้น เกิดที่ปลายยอด ยาว 6-12 เซนติเมตร มี 3-6 ดอกต่อช่อ ดอก กว้าง 6 มิลลิเมตร สีขาว กลีบปากมีคาง สีเหลืองอ่อน ปลายกลีบหักกลางเป็น 2 พู

นิเวศวิทยา ป่าเบญจพรรณ

ฤดูออกดอก พฤษภาคม – มิถุนายน

10. เอื้องสายล่องแสง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Dendrobium aphyllum* (Roxb.) Fischer

วงศ์ย่อย Epidendroideae

ลักษณะทั่วไป กล้วยไม้อิงอาศัย ลำต้นเจริญด้านข้าง ลำต้นกล้วยเป็นสายยาวเกิดซีกกัน มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 3-5 มิลลิเมตร. ยาว 30-50 เซนติเมตร แต่ละปล้องยาว 2-3 เซนติเมตร ใบเรียงสลับ รูปไข่แกมรูปรี กว้าง 2-3 เซนติเมตร ยาว 5-6 เซนติเมตร ขอบเรียบ ปลายแหลม ช่อดอกแบบกระจจะสั้น ออกตามข้อ มี 1-2 ดอกต่อช่อ ดอกกว้างประมาณ 3 เซนติเมตร สีชมพูอ่อน กลีบปากมีคาง ปลายกลีบสีครีม มีขนละเอียด

นิเวศวิทยา ป่าเบญจพรรณ

ฤดูออกดอก มีนาคม-เมษายน

ภาพที่ 10. เอื้องชอคสร้อย (*Dendrobium acinaciforme* Roxb.)

ภาพที่ 11. เอื้องสายต่องแล้ง (*Dendrobium aphyllum* (Roxb.) Fischer)

11. ข้าวเหนียวลิง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Dendrobium delacourii* Guill.

วงศ์ย่อย Epidendroideae

ลักษณะทั่วไป กล้วยไม้อิงอาศัย เจริญด้านข้าง ลำลูกกล้วยรูปร่างกลมรี หรือรูปกระสวยมีเส้นผ่านศูนย์กลาง 1-1.5 เซนติเมตร ยาว 1.5-2 เซนติเมตร เกิดซีกกัน ใบเรียงสลับ รูปร่างรี กว้าง 1.5-2 เซนติเมตร ช่อดอกเกิดตามข้อบริเวณปลายยอดของลำลูกกล้วย มี 2-4 ดอกต่อช่อ ดอกกว้างประมาณ 2.5 เซนติเมตร สีเขียวจางหรือสีขาว กลีบปากมีคาง สีเขียวอ่อน ด้านในมีลายสีน้ำตาล ด้านข้างเป็นปีกตั้งขึ้น ปลายกลีบหยักเป็นเส้นปลายมน

นิเวศวิทยา ป่าเต็งรัง

ฤดูออกดอก มีนาคม-เมษายน

12. เอื้องช้างน้ำ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Dendrobium pulchellum* Roxb. ex Lindl.

วงศ์ย่อย Epidendroideae

ลักษณะทั่วไป กล้วยไม้อิงอาศัยเจริญด้านข้าง ลำลูกกล้วยทรงกระบอก เป็นแท่งยาว เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-1.5 เซนติเมตร ยาว 40-120 เซนติเมตร แต่ละปล้องยาว 3-4 เซนติเมตร แต่ละลำเกิดซีกกัน ใบเรียงแบบสลับ รูปร่างรี กว้าง 3-4 เซนติเมตร ยาว 10-15 เซนติเมตร สีเขียว ขอบเรียบ ปลายแหลม ช่อดอกแบบกระจัง ห้อยลง เกิดตามข้อบริเวณปลายลำลูกกล้วยที่ไม่มีใบ ยาว 15-25 เซนติเมตร มี 5-10 ดอกต่อช่อ ดอกกว้าง 7-8 เซนติเมตร สีครีม มีเส้นสีชมพูอมม่วง กลีบปากมีคาง โคนกลีบมีแฉกสี่เหลี่ยมที่โคนด้านในทั้งสองด้าน

นิเวศวิทยา ป่าเบญจพรรณ

ฤดูออกดอก กุมภาพันธ์-มีนาคม

ภาพที่ 12. ช้าวเหนียวลิง (*Dendrobium delacourii* Guill.)

ภาพที่ 13. เอื้องช้างน้าว (*Dendrobium pulchellum* Roxb. ex Lindl.)

13. ม้าวิ่ง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Doritis pulcherrima* Lindl.

วงศ์ย่อย Vandoideae

ลักษณะทั่วไป กล้วยไม้ดิน ไม่มีลำต้นหรือรากสะสมอาหาร เจริญด้านปลายยอด ใบเรียงแบบสลับ รูปรี กว้าง 1.8-3.8 เซนติเมตร ยาว 12-15 เซนติเมตร สีเขียว อวบน้ำหนา ด้านหลังใบสีเขียวเข้ม ด้านท้องใบสีเขียวปนม่วงหรือสีม่วง ช่อดอกแบบช่อกระจจะ ออกที่ซอกใบ ยาว 32-75 เซนติเมตร (มีแกนช่อยาว 10-25 เซนติเมตร) มี 8-18 ดอกต่อช่อ ใบประดับเป็นเกี๊ยว ดอกกว้าง 2.5-3 เซนติเมตร สีชมพูอมม่วง หรือสีขาว กลีบปากมีคางปลายแยกเป็น 3 พู พูกลางชี้ลง พูข้างถึงโคน เป็นปีกตั้งขึ้น

นิเวศวิทยา ป่าเต็งรัง

ฤดูออกดอก กรกฎาคม-กันยายน

14. เอื้องตาลหม่น

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Eria tomentosa* (J.König) Hook.f.

วงศ์ย่อย Epidendroideae

ลักษณะทั่วไป กล้วยไม้อิงอาศัย เจริญด้านข้าง ลำลูกกล้วยรูปรี แบนด้านข้างเล็กน้อย แต่ละอันมีใบ 3-4 ใบ ใบเรียงแบบสลับ รูปรีแกมขอบขนาน กว้าง 3-4 เซนติเมตร ยาว 17-20 เซนติเมตร ขอบเรียบ ปลายแหลม ช่อดอกแบบช่อกระจจะ ตั้งขึ้น ออกที่โคนลำลูกกล้วย ยาว 15-30 เซนติเมตร มี 10-20 ดอกต่อช่อ ดอกกว้างประมาณ 1.5 เซนติเมตร สีน้ำตาลอมเหลือง ด้านนอกของกลีบวงนอกมีขน ด้านในเรียบ กลีบปากสีส้ม โคนกลีบมีคาง ปลายกลีบหักเป็นคลื่น

นิเวศวิทยา ป่าเบญจพรรณ

ฤดูออกดอก มีนาคม-พฤษภาคม

ภาพที่ 14. มีาวิ่ง (*Doritis pulcherrima* Lindl.)

ภาพที่ 15. เอื้องตาลม่น (*Eria tomentosa* (J.König) Hook.f.)

15. หมูกิ่ง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Eulophia andamanensis* Rchb.f.

วงศ์ย่อย Vandoideae

ลักษณะทั่วไป กอด้วยไม้ดินเจริญด้านข้าง มีลำต้นสะสมอาหารแบบเผือก รูปร่างรีหรือคล้ายหยดน้ำ มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 1.8-4 เซนติเมตร สูง 3-8 เซนติเมตร เกิดช่อดอก ใบเรียงแบบสลับ กว้าง 1.5-2 เซนติเมตร ยาว 15-25 เซนติเมตร ขอบเรียบ ปลายแหลม ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกที่โคนลำต้นสะสมอาหาร ก้านยาว 20 เซนติเมตร แกนช่อยาว 25-40 เซนติเมตร มี 10-20 ดอกต่อช่อ ดอกกว้างประมาณ 3 เซนติเมตร สีเขียวปนน้ำตาล กลีบปากมีคางและเดือย ขอบกลีบหยักเป็นคลื่น

นิเวศวิทยา ป่าเต็งรัง

ฤดูออกดอก กุมภาพันธ์ - มีนาคม

16. ช้างผสมโขลง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Eulophia graminea* Lindl.

วงศ์ย่อย Vandoideae

ลักษณะทั่วไป กอด้วยไม้ดินเจริญด้านข้าง มีลำต้นสะสมอาหารแบบเผือก รูปร่างรีอ้วนหรือคล้ายหยดน้ำ มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 2-5 เซนติเมตร สูง 3-8 เซนติเมตร เกิดช่อดอก ใบเรียงแบบสลับ รูปแถบ กว้าง 1.5-2 เซนติเมตร ยาว 10-15 เซนติเมตร ขอบเรียบ ปลายแหลม ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกที่โคนลำต้นสะสมอาหาร ยาว 20-50 เซนติเมตร มี 10-20 ดอกต่อช่อ ดอกกว้างประมาณ 2 เซนติเมตร สีเขียวปนน้ำตาลแดง กลีบปากสีขาว โคนกลีบมีคางและเดือย ด้านบนกลีบมีรยางค์สีชมพูอ่อนขึ้นขึ้นจำนวนมาก

นิเวศวิทยา ป่าเต็งรัง

ฤดูออกดอก กุมภาพันธ์-เมษายน

ภาพที่ 16. หมวกตั้ง (*Eulophia andamanensis* Rchb.f.)

ภาพที่ 17. ช้างผสมโขลง (*Eulophia graminea* Lindl.)

17. ว่านอึ่ง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Eulophia macrobulbon* (C.S.P.Parish & Rechb.f.) Hook.f.

วงศ์ย่อย Vandoideae

ลักษณะทั่วไป กล้วยไม้ดินเจริญข้าง มีลำต้นสะสมอาหารใต้ดินแบบเผือก รูปร่างค่อนข้างกลม มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 4-6 เซนติเมตร ใบพับจีบ เรียงแบบสลับ รูปรี กว้าง 7-10 เซนติเมตร ยาว 18-25 เซนติเมตร ขอบเรียบ ปลายแหลม สีเขียวอมม่วง หรือน้ำตาลแดง ช่อดอกแบบช่อกระจุก ตั้งขึ้น ออกที่โคนลำต้นสะสมอาหาร ยาว 40-60 เซนติเมตร มี 50-80 ดอกต่อช่อ ช่วงเวลาออกดอกไม่มีใบ ดอกกว้างประมาณ 1.5 เซนติเมตร สีน้ำตาลแดง กลีบปากด้านนอกสีน้ำตาลแดง ด้านในสีครีมออกเหลือง ด้านข้างเป็นปีกตั้งขึ้นสีม่วงอมน้ำตาล โคนกลีบมีคางและเดือย กลางกลีบมีรยางค์เล็กยื่นขึ้น

นิเวศวิทยา ป่าเต็งรัง

ฤดูออกดอก เมษายน-พฤษภาคม

18. ว่านจูงนาง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Geodorum* sp.

วงศ์ย่อย Vandoideae

ลักษณะทั่วไป กล้วยไม้ดิน เจริญด้านข้าง ไม่มีลำต้นแท้จริงเหนือดิน ลำต้นสะสมอาหารใต้ดินรูปร่างกลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง เซนติเมตร ช่อดอกตั้งขึ้นแล้วโค้งลงหาดิน เกิดที่โคนต้นจากลำต้นสะสมอาหารใต้ดิน ยาวประมาณ เซนติเมตร มีดอกต่อช่อ ดอกสีขาว กว้าง เซนติเมตร กลีบปากไม่มีคางและเดือย สีขาว มีแถบสีน้ำตาลแดงตามความของยาวกลีบ

นิเวศวิทยา ป่าเบญจพรรณ

ฤดูออกดอก พฤษภาคม-มิถุนายน

ภาพที่ 18. ว่านอึ้ง (*Eulophia macrobulbon* (C.S.P.Parish & Rchb.f.) Hook.f.)

ภาพที่ 19. ว่านจุงนาง (*Geodorum* sp.)

19. นางอ้วนน้อย

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Habenaria dentata* (Sw.) Schltr.

วงศ์ย่อย Orchidoideae

ลักษณะทั่วไป กล้ายไม้ดิน มีรากสะสมอาหารแบบมันฝรั่ง ลำต้นกลมตั้งตรง สูง 40-60 เซนติเมตร รวมช่อดอก ใบเรียงตัวแบบเวียนรอบลำต้น รูปรี กว้าง 3-3.5 เซนติเมตร ยาว 10-15 เซนติเมตร ขอบเรียบ ปลายแหลม สีเขียว ช่อดอกแบบ กระจะแน่น ออกที่ปลายยอด ยาว 20-30 เซนติเมตร มี 10-15 ดอกต่อช่อ ดอก กว้างประมาณ 3 เซนติเมตร สีขาว ปลายกลีบปากแยกเป็นสามพู พูด้านข้างมี ขอบหยัก พูกกลางมีขนาดเล็ก โคนกลีบมีเดือยยาว

นิเวศวิทยา ป่าเบญจพรรณ และป่าเต็งรัง

ฤดูออกดอก กันยายน-ตุลาคม

20. นางอ้วนหูดยาว

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Habenaria hosseusii* Schltr.

วงศ์ย่อย Orchidoideae

ลักษณะทั่วไป กล้ายไม้ดิน มีรากสะสมอาหารใต้ดินแบบมันฝรั่ง รูปหยดน้ำ 1x2 เซนติเมตร พักตัวในฤดูแล้ง ต้นสูง 5-8 เซนติเมตร เจริญด้านข้าง ใบเวียนรอบลำต้น ถิ่นที่ โคนมี 7-9 ใบ รูปรี กว้าง 1.8-2.5 เซนติเมตร ยาว 7-9 เซนติเมตร ขอบเรียบ ปลายแหลม ช่อดอกแบบช่อกระจะ เกิดที่ปลายยอด ยาว 20-50 เซนติเมตร มี แกนช่อ 8-15 เซนติเมตร มี 8-13 ดอกต่อช่อ ดอกกว้างประมาณ 2 เซนติเมตร สีขาว กลีบปาก รูปกระบอง หนากว่ากลีบอื่นๆ สีสันนูนขึ้นตามยาว ขอบเรียบ ห่อเข้าด้านในตามยาว โคนกลีบมีเดือยเป็นเส้นยาว

นิเวศวิทยา ป่าเบญจพรรณบริเวณที่โล่ง และป่าเต็งรังผสมป่าไผ่ ภูเขาไฟ- ใจด

ฤดูออกดอก ถึง ตุลาคม

ภาพที่ 20. นางอ้วนน้อย (*Habenaria dentata* (Sw.) Schltr.)

ภาพที่ 21. นางอ้วนหนวดยาว (*Habenaria hosseusii* Schltr.)

21. นางอ้วเล็ก

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Habenaria malintana* (Blanco) Merr.

วงศ์ย่อย Orchidoideae

ลักษณะทั่วไป กล้ายไม้ดิน มีรากสะสมอาหารแบบมันฝรั่ง ลำต้นตั้งตรงสูง 40-60 เซนติเมตร รวมช่อดอก ใบเรียงตัวแบบเวียนรอบลำต้น รูปรี กว้าง 3-5 เซนติเมตร ยาว 8-15 เซนติเมตร ขอบเรียบ ปลายแหลม สีเขียว ช่อดอกแบบกระจจะแน่น ตั้งขึ้น ออกที่ปลายยอดยาว 20-25 เซนติเมตร มี 10-15 ดอกต่อช่อ ดอกกว้าง 3.5 เซนติเมตร สีขาว ไม่มีเดือยหรือมีแต่สั้น

นิเวศวิทยา ป่าเบญจพรรณ

ฤดูออกดอก สิงหาคม-กันยายน

22. นางอ้วแก้มขำ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Habenaria rostellifera* Rehb.f.

วงศ์ย่อย Orchidoideae

ลักษณะทั่วไป กล้ายไม้ดิน มีรากสะสมอาหารแบบมันฝรั่ง ลำต้นตั้งตรง ความสูงรวมช่อดอก 30-40 เซนติเมตร ใบเรียงแบบเวียนรอบลำต้น รูปรีแคบแกมรูปหอก กว้าง 0.8-1.2 เซนติเมตร ยาว 8-9 เซนติเมตร ขอบเรียบ ปลายแหลม ช่อดอกแบบช่อกระจจะ เกิดที่ปลายยอด ยาว 20-25 เซนติเมตร มี 10-15 ดอกต่อช่อ ดอกกว้างประมาณ 1 เซนติเมตร สีขาวอมชมพูหม่นจาง มีแถบสีน้ำตาลคล้ำที่กลีบเลี้ยงคู่ข้าง กลีบปากปลายแยกเป็นสามแฉก โคนกลีบมีเดือยเป็นยาว

นิเวศวิทยา ลานหินที่โล่งแจ้ง

ฤดูออกดอก สิงหาคม-กันยายน

ภาพที่ 22. นางอ้วเล็ก (*Habenaria malintana* (Blanco) Merr.)

ภาพที่ 23. นางอ้วแก้มช้าง (*Habenaria rostellifera* Rchb.f.)

23. เอื้องมรกต

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Liparis sutepensis* Rolfe

วงศ์ย่อย Epidendroideae

ลักษณะทั่วไป กล้วยไม้ดินเจริญด้านข้าง มีลำต้นสะสมอาหารแบบเผือกอยู่ใต้ดิน รูปไข่มีข้อปล้อง ใบเรียงแบบสลับ รูปรีแกมไข่รี กว้าง 4-6 เซนติเมตร ยาว 7-10 เซนติเมตร ขอบเรียบ ปลายแหลม สีเขียว มี 2 ใบ แผ่นราบติดกับพื้น ช่อดอกแบบกระจัง ยาว 10-15 เซนติเมตร เกิดที่ปลายยอด มี 10-20 ดอกต่อช่อ ดอกกว้าง 8 มิลลิเมตร. สีเขียว กลีบปากค่อนข้างกลม ขอบหยักถี่ มีสันแบนที่โคน กลีบ 2 สัน

นิเวศวิทยา ป่าเบญจพรรณ

ฤดูออกดอก กรกฎาคม-สิงหาคม

24. แผ่นดินเย็น

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Nervilia aragoana* Gaudich.

วงศ์ย่อย Epidendroideae

ลักษณะทั่วไป กล้วยไม้ดินเจริญด้านข้าง ออกดอกก่อนใบ ลำต้นสะสมอาหารใต้ดินรูปรีแกมกลม ขนาด 1-1.5 เซนติเมตร ข้อปล้องไม่ชัดเจน ใบรูปหัวใจกว้าง กว้าง 6-10 เซนติเมตร ยาว 6-8 เซนติเมตร ขอบเรียบ ปลายแหลม สีเขียว มี 1 ใบ ก้านใบยาว 8-15 เซนติเมตร ช่อดอกแบบกระจัง ยาว 20-30 เซนติเมตร มี 10-15 ดอกต่อช่อ ดอกกว้าง 3.5-4 เซนติเมตร สีเขียวมีเส้นสีน้ำตาลตามยาว กลีบปากสีเขียวมีเส้นสีเขียวจากโคนจรดปลายและด้านข้างกลีบ ที่ivid้านบนมีรยางค์เป็นเส้นบาง

นิเวศวิทยา ป่าเบญจพรรณ

ฤดูออกดอก พฤษภาคม

ภาพที่ 24. เอื้องมรกต (*Liparis sutepensis* Rolfe)

ภาพที่ 25. แผ่นดินเย็น (*Nervilia aragoana* Gaudich.)

25. เอื้องใบบัวบก

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Nervilia crociformis* (Zoll. & Moritzi) Seidenf.

วงศ์ย่อย Epidendroideae

ลักษณะทั่วไป กล้วยไม้ดิน ออกดอกก่อนใบ มีลำต้นสะสมอาหารใต้ดินรูปร่างกลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1-1.5 เซนติเมตร ใบรูปหัวใจกว้าง กว้าง 4-6 เซนติเมตร ยาว 4-5 เซนติเมตร ขอบเรียบ ปลายมน สีเขียว แผ่นราบกับดิน มี 1 ใบ ก้านใบยาว 0.2-0.5 เซนติเมตร ดอกเดี่ยว กว้างประมาณ 2 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงและกลีบดอกคู่ข้างสีขาว กลีบปากสีม่วง มีรยางค์คล้ายขนด้านบน

นิเวศวิทยา ป่าเบญจพรรณ

ฤดูออกดอก พฤษภาคม

26. เอื้องพวงพลอย

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Sarcoglyphis mirabilis* (Rchb.f.) Garay

วงศ์ย่อย Vandoideae

ลักษณะทั่วไป กล้วยไม้อิงอาศัย เจริญด้านปลาย ใบเรียงแบบสลับ รูปแถบ กว้าง 2.5-3 เซนติเมตร ยาว 16-20 เซนติเมตร ปลายใบหยักลึก ปลายไม่เท่า บางใบปลายแต่ละซีกก็หยักด้วย ช่อดอกแบบช่อกระจะ เกิดด้านข้างบริเวณ โคนต้น ยาว 10-20 เซนติเมตร มี 8-15 ดอกต่อช่อ ดอกกว้างประมาณ 1.5 เซนติเมตร สีครีม กลีบปากสีชมพูหรือชมพูเข้ม โคนกลีบปากมีเดือย

นิเวศวิทยา ป่าเบญจพรรณ

ฤดูออกดอก มีนาคม-เมษายน

ภาพที่ 26. เอื้องใบข้าวบง (*Nervilia crociformis* (Zoll. & Moritzi) Seidenf.)

ภาพที่ 27. เอื้องพวงพลอย (*Sarcoglyphis mirabilis* (Rehb.f.) Garay)

27. เอื้องหนวดพร้าหมณ์

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Sidenfadenia mitrata* (Rchb.f.) Garay

วงศ์ย่อย Vandoideae

ลักษณะทั่วไป กกล้วยไม้อิงอาศัยเจริญด้านข้าง ไม่มีลำลูกกล้วย ใบเรียงแบบสลับ กว้างประมาณ 0.5 เซนติเมตร ยาว 20-30 เซนติเมตร ยาวห้อย ปลายใบแหลม ด้านบนเป็นร่องตามความยาวของใบ ช่อดอกแบบกระจจะ ตั้งขึ้น ยาว 8-15 เซนติเมตร มี 15-30 ดอกต่อช่อ ดอกกว้างประมาณ 1 เซนติเมตร กลีบดอกสีขาว ปลายกลีบสีม่วงแดงปากสีม่วงแดง กลีบปากมีเดือยรูปร่างแบนที่โคน

นิเวศวิทยา ป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรัง

ฤดูออกดอก มีนาคม – เมษายน

28. ขาวดง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Tropida curculigoides* Lindl.

วงศ์ย่อย Vandoideae

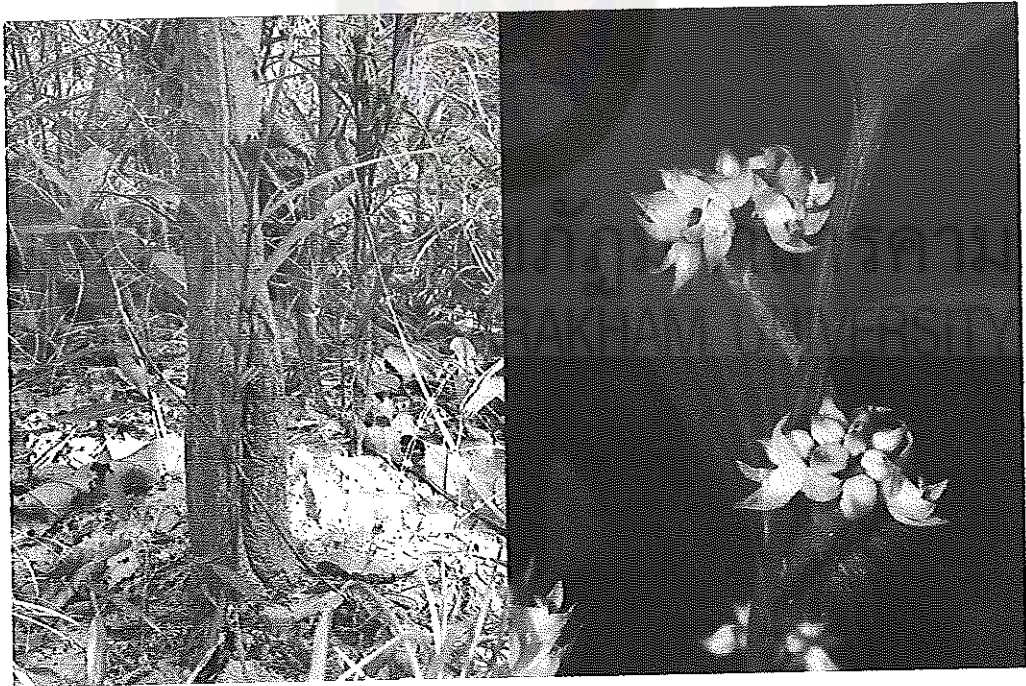
ลักษณะทั่วไป กกล้วยไม้ดิน เจริญด้านข้าง ลำต้นแข็ง เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3 มิลลิเมตร ไม่มีอวัยวะสะสมอาหารใต้ดิน สูง 20-40 เซนติเมตร ใบรูปหับจีบ รูปรี กว้าง 2.5-3 เซนติเมตร ยาว 10-15 เซนติเมตร ขอบเรียบ ปลายใบเรียวแหลม เรียงแบบสลับ ช่อดอกแบบช่อเชิงหลั่น เป็นกระจุกแน่นที่ข้างลำต้นหรือปลายยอด ยาว 2.5-3 เซนติเมตร มี 10-20 ดอกต่อช่อ ดอกกว้างประมาณ 1 เซนติเมตร สีขาวหรือสีครีม ปลายกลีบสีเขียว กลีบปากอยู่ด้านบนของดอกสีขาวปลายกลีบสีเหลือง

นิเวศวิทยา ป่าเต็งรัง

ฤดูออกดอก มิถุนายน-กรกฎาคม

ภาพที่ 28. เอื้องหนวดพราหมณ์ (*Sidenfadenia mitrata* (Rchb.f.) Garay)

ภาพที่ 29. ขาวดง (*Tropida curculigoides* Lindl.)

29. เข็มขาว

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Vanda lilacina* Teijsm. & Binn.

วงศ์ย่อย Vandoideae

ลักษณะทั่วไป กล้ายไม้อิงอาศัยเจริญด้านปลาย ใบเรียงแบบสลับ รูปแถบ กว้าง 1-2 เซนติเมตร ยาว 10-20 เซนติเมตร สีเขียว ขอบเรียบ ปลายแผ่นใบหยัก ทั้งสองด้านยาวไม่เท่ากัน ช่อดอกแบบช่อกระจະ เกิดด้านข้างลำต้น ยาว 12-16 เซนติเมตร มี 10-15 ดอกต่อช่อ ดอกกว้าง 1.5-2 เซนติเมตร สีขาว โคนกลีบปากมีเดือย สีขาว ด้านในกลีบสีม่วง

นิเวศวิทยา ป่าเต็งรัง

ฤดูออกดอก มกราคม- เมษายน

30. สามปอยหางปลา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Vanda liouvillei* Finet

วงศ์ย่อย Vandoideae

ลักษณะทั่วไป กล้ายไม้อิงอาศัยเจริญด้านปลาย ลำต้นแข็งถูกหุ้มด้วยกาบใบ ใบเรียงแบบสลับ รูปแถบ กว้าง 1.5-2 เซนติเมตร ยาว 25-40 เซนติเมตร ปลายใบหยักเว้า ยาวไม่เท่ากัน ช่อดอกแบบช่อกระจະ ออกข้างลำต้น ยาวประมาณ 30 เซนติเมตร มี 8-12 ดอกต่อช่อ ดอกกว้างประมาณ 3 เซนติเมตร สีน้ำตาลดำอมเหลือง กลีบปากคอดเรียวยาวบริเวณกลางกลีบมีสีชมพูอมม่วง โคนกลีบมีเดือย ปลายแยกเป็นสองพูสีน้ำตาลอมเหลือง

นิเวศวิทยา ป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรัง

ฤดูออกดอก มีนาคม – เมษายน

ภาพที่ 30. เข็มขาว (*Vanda lilacina* Teijsm. & Binn.)

ภาพที่ 31. สามปอยหางปลา (*Vanda liouvillei* Finet)